ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

TA’LIMNI TASHKIL ETISH SHAKLLARI VA TURLARI

Termiz davlat pedagogika instituti talabalari
Shermatova Gulasal Quvon qizi.
Sultonova Nafisa
Email: sultonovan005@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta’lim jarayonini samarali tashkil etishning turli turlari va shakllari tahlil qilinadi. Ta’lim tizimining rivojlanishi, uning zamonaviy talablar asosida shakllanishi va innovatsion yondashuvlar maqolaning asosiy yo‘nalishlarini tashkil etadi. Shuningdek, an’anaviy va noan’anaviy ta’lim shakllarining o‘ziga xos jihatlari, ularning afzalliklari va kamchiliklari haqida fikr yuritiladi. Maqolada ta’limni tashkil etishning zamonaviy modellari va ularning amaliyotdagi qo‘llanilishi ham yoritilgan bo‘lib, ta’lim sifati va samaradorligini oshirishga qaratilgan tavsiyalar beriladi.

Abstract. This article analyzes various types and forms of organizing the educational process effectively. The main focus is on the development of the education system, its formation based on modern requirements, and innovative approaches. Additionally, the article discusses the distinctive aspects of traditional and non-traditional educational forms, highlighting their advantages and disadvantages. Modern models of organizing education and their practical applications are also covered, providing recommendations aimed at improving the quality and effectiveness of education.

Аннотация. В данной статье анализируются различные виды и формы организации образовательного процесса. Основное внимание уделяется развитию системы образования, её формированию в соответствии с современными требованиями и инновационным подходам. Также рассматриваются особенности традиционных и нетрадиционных форм обучения, их преимущества и недостатки. В статье освещены современные модели организации образования и их практическое применение, а также приведены рекомендации по повышению качества и эффективности обучения.

Kalit so‘zlar: ta’lim, ta’limni tashkil etish, ta’lim shakllari, ta’lim turlari, an’anaviy ta’lim, noan’anaviy ta’lim, innovatsion ta’lim, zamonaviy ta’lim, ta’lim sifati, ta’lim samaradorligi.

Ta’lim inson hayotining ajralmas qismi bo‘lib, uning rivojlanishi va samaradorligi jamiyatning taraqqiyotiga bevosita bog‘liq. Ta’lim tizimini takomillashtirish va uni zamon talablariga moslashtirish muhim vazifalardan biridir.

Bugungi kunda turli ta’lim shakllari va turlari mavjud bo‘lib, ular axborot texnologiyalari, innovatsion pedagogik usullar va xalqaro tajribalarni inobatga olgan holda rivojlanmoqda.

Ta’limni tashkil etish turlari Ta’limni tashkil etish turlari quyidagilarga ajratiladi:

Formal ta’lim – rasmiy ta’lim muassasalari orqali amalga oshiriladigan, davlat tomonidan tasdiqlangan o‘quv dasturlariga asoslangan ta’lim shakli. Bu maktab, kollej, universitet kabi muassasalarda olib boriladi. Bitiruvchilarga diplom yoki sertifikat beriladi.

Noformal ta’lim – kasbiy rivojlanish va yangi bilimlarni egallashga qaratilgan kurslar, treninglar, seminarlar kabi tizimli bo‘lmagan ta’lim shakli.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-12

Informal ta’lim – hayot davomida tabiiy ravishda o‘zlashtiriladigan bilim va ko‘nikmalar (kitob o‘qish, mustaqil o‘rganish, tajribali insonlar bilan muloqot qilish va hokazo). Ta’limni tashkil etish shakllari Ta’lim jarayoni turli shakllarda tashkil etilishi mumkin:

An’anaviy ta’lim – sinf yoki auditoriyada o‘qituvchi va o‘quvchi yuzma-yuz muloqot qiladigan ta’lim shakli.

Masofaviy ta’lim – internet va elektron manbalar orqali bilim berish tizimi. Bu usul o‘quvchilarga joy va vaqt tanlamasdan o‘qish imkoniyatini beradi.

Aralash ta’lim (Blended Learning) – an’anaviy va masofaviy ta’lim usullarini birlashtirgan zamonaviy model.

Modulli ta’lim – o‘quv dasturlarining modullarga bo‘linishi natijasida o‘quvchilar mustaqil tarzda bilim olishlari mumkin bo‘lgan tizim. Individuallashtirilgan ta’lim – har bir o‘quvchining qobiliyat va ehtiyojlariga moslashtirilgan ta’lim shakli.

Kollektiv ta’lim – jamoaviy o‘qitish modeli bo‘lib, bunda o‘quvchilar guruhda ishlash orqali bilim olishadi.

Zamonaviy ta’limda innovatsiyalar.

Hozirgi kunda ta’lim tizimini raqamlashtirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Masalan, O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi tomonidan ta’lim jarayoniga “Elektron kundalik” tizimi joriy qilindi, bu esa o‘quvchilarning bilimini baholashni raqamlashtirish va shaffofligini oshirishga xizmat qilmoqda. Bundan tashqari, Prezident Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan ishlab chiqilgan “Harakatlar strategiyasi – Taraqqiyot sari” tamoyili asosida ta’lim tizimi quyidagi yettita ustuvor yo‘nalish bo‘yicha isloh qilinmoqda:

1. Ta’lim jarayonining uzluksizligi – bolalar bog‘chasidan boshlab oliy ta’limgacha bo‘lgan bosqichlarni takomillashtirish.

2. Pedagog kadrlar tayyorlash – o‘qituvchilar malakasini oshirish, ularni zamonaviy texnologiyalar bilan tanishtirish.

3. Innovatsion yondashuvlar – IT-ta’lim, sun’iy intellekt va masofaviy ta’limni rivojlantirish.

4. Xalqaro hamkorlik – xorijiy mamlakatlarning ilg‘or tajribalarini o‘rganish va ta’lim tizimiga joriy qilish.

5. O‘quv dasturlarini modernizatsiya qilish – ta’lim sifatini oshirish maqsadida yangi pedagogik texnologiyalarni kiritish.

6. Milliy va madaniy qadriyatlarni rivojlantirish – yoshlarning ma’naviy tarbiyasiga e’tibor qaratish.

7. Bo‘sh vaqtni samarali tashkil etish – o‘quvchilarning bo‘sh vaqtlarini foydali va mazmunli o‘tkazish uchun sport, san’at va fan sohalarida turli tadbirlarni tashkil etish. Ta'lim uzoq tarixga egai jtimoiy xodisadir.

XVI asr oxiri XVII asrning boshlarida buyuk uyuk chex pedagogi ilk bor maktab o‘qituvchilariga sinf darsliklarida dars o‘tishni tizimini tawlik qilgan.

Zamonaviy ta’lim tizimi innovatsiyalar va texnologiyalar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, uning samaradorligi ta’limni tashkil etish turlari va shakllariga bog‘liq.

Rivojlanayotgan dunyoda ta’limga qo‘yilayotgan talablar o‘zgarib borayotgani sababli, ta’lim tizimini doimiy ravishda takomillashtirish va yangilash muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston ta’lim tizimi ham xalqaro tajribalarga tayanib, o‘quvchilarga zamonaviy va sifatli ta’lim berishga intilmoqda.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

Ya.A.Kaminskiy o‘zing "Buyuk didaktika" asarida o‘quv mashg‘ulotlarini guruh shaklida tashkil qilish o‘quv yili va o‘quv kunini bir vaqtda boshlash mashg‘ulotlar orasida esa tanaffus berishni hamda guruh yoki sinfdagi bolalar soni va yoshi teng bo‘lishini alohida e’tiborga olgan.

Ta’lim – bu insonning bilim va ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish jarayoni bo‘lib, u rasmiy (maktab, kollej, universitet), norasmiy (kurslar, treninglar) va noan’anaviy (kundalik tajriba, mustaqil o‘rganish) shakllarda bo‘lishi mumkin.

Ta’limning asosiy turlari:

1. Maktabgacha ta’lim – bolalar bog‘chalari va tayyorlov guruhlarida beriladigan ilk bilimlar.
2. Umumiy o‘rta ta’lim – maktablarda boshlang‘ich, o‘rta va yuqori sinflarni qamrab oladi.
3. Oliy ta’lim – universitet va institutlarda bakalavriat, magistratura va doktorantura bosqichlaridan iborat.
4. Kasb-hunar ta’limi – kollej va texnikumlarda kasbiy bilimlar beriladi.
5. Norasmiy ta’lim – kurslar, onlayn darslar, o‘z-o‘zini o‘qitish orqali olinadigan bilim.

Ta’limning ahamiyati juda katta. U insonning shaxs sifatida shakllanishiga, jamiyatda o‘z o‘rnini topishiga, innovatsiyalar yaratish va mamlakat taraqqiyotiga hissa qo‘shishiga yordam beradi. Hozirgi kunda texnologiyalar rivojlanishi bilan onlayn ta’lim ham ommalashib bormoqda. Ta’lim inson hayotida eng muhim jarayonlardan biri bo‘lib, u shaxsiy rivojlanish, jamiyat taraqqiyoti va iqtisodiy o‘sishning asosi hisoblanadi. Quyida ta’limning qo‘shimcha jihatlari haqida ma’lumot beraman:

1. Ta’limning shakllari: An’anaviy ta’lim – sinfda yoki auditoriyada o‘qituvchi va o‘quvchilar ishtirokida olib boriladigan ta’lim shakli. Masofaviy ta’lim – internet, televideniye yoki boshqa texnologiyalar orqali masofadan ta’lim olish. Ixtisoslashtirilgan ta’lim – aniq bir soha yoki kasb bo‘yicha chuqur bilim beruvchi tizim (masalan, texnik litseylar, san’at maktablari). Ta’limning uzluksizligi – inson butun hayoti davomida bilim va ko‘nikmalarini oshirib borishi.
2. Ta’limning zamonaviy tendensiyalari: Raqamli ta’lim – sun’iy intellekt, virtual reallik va onlayn kurslar orqali bilim olish imkoniyati. STEM-ta’lim – fan (Science), texnologiya (Technology), muhandislik (Engineering) va matematika (Mathematics) yo‘nalishlariga asoslangan ta’lim tizimi. Inklusiv ta’lim – imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirish.
3. Ta’lim va jamiyat: Ta’lim insonlarning intellektual darajasini oshiradi va ularni ijtimoiy faol shaxslarga aylantiradi. Innovatsion g‘oyalar va texnologiyalarni rivojlantirishda ta’lim hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ta’lim darajasi yuqori bo‘lgan davlatlarda iqtisodiy rivojlanish ham tezroq bo‘ladi.
4. Ta’limdagi muammolar va ularni hal qilish yo‘llari: Muammoli masalalar Ta’limni tashkil etish turlari va shakllarining samaradorligini oshirishda bir qator muammolar mavjud.

An’anaviy ta’lim usullari ko‘plab afzalliklarga ega bo‘lsa-da, zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashmagan taqdirda, o‘quvchilarning bilim olish jarayoni sustlashishi mumkin. Shu bilan birga, innovatsion va noan’anaviy ta’lim shakllarini joriy etishda metodik va texnik muammolar yuzaga keladi.

Masofaviy va aralash ta’lim shakllari rivojlanib borayotgan bo‘lsa ham, barcha hududlarda internet va texnik jihozlarning yetarli emasligi bu tizimning samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shuningdek, ta’lim jarayonida o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi interaktiv muloqotning yetarli bo‘lmasligi, individual yondashuvning yo‘qligi ham dolzarb muammolardan biri hisoblanadi.

Bundan tashqari, ta’lim sifati va samaradorligini oshirish uchun yangi metodlarni amaliyotga tatbiq etish jarayonida pedagoglar malakasini oshirish, innovatsion yondashuvlarni tizimli joriy etish va

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-12

ta’lim dasturlarini takomillashtirish zarur. Shu sababli, ta’lim tizimidagi mavjud muammolarni bartaraf etish uchun aniq strategiyalar ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Yechimlar Ta’limni samarali tashkil etish va mavjud muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yechimlarni taklif qilish mumkin:

1. An’anaviy va innovatsion ta’lim usullarini uyg‘unlashtirish – O‘qitish jarayonida klassik va zamonaviy usullarni birgalikda qo‘llash o‘quvchilarning bilim olish jarayonini yaxshilaydi.
2. Texnologiyalarni ta’limga integratsiya qilish – Raqamli resurslardan foydalanish, onlayn platformalarni joriy etish va masofaviy ta’lim imkoniyatlarini kengaytirish o‘quv jarayonini yanada interaktiv va samarali qiladi.
3. O‘qituvchilarning malakasini oshirish – Innovatsion pedagogik yondashuvlarni qo‘llash uchun o‘qituvchilarni doimiy ravishda qayta tayyorlash va rivojlantirish muhim.
4. Ta’lim infratuzilmasini yaxshilash – Internet va texnik jihozlar bilan ta’minlash, darslik va o‘quv materiallarini yangilash ta’lim sifati uchun muhim ahamiyatga ega.
5. O‘quvchilarga individual yondashuvni joriy etish – Har bir o‘quvchining qobiliyati va ehtiyojlarini inobatga olgan holda, mos ta’lim dasturlarini ishlab chiqish samaradorlikni oshiradi.
6. Interaktiv va amaliy ta’limga e’tibor qaratish – Nazariy bilimlar bilan bir qatorda, amaliy mashg‘ulotlar va loyiha asosida o‘qitish tizimini kengaytirish talabalar bilimini mustahkamlashga yordam beradi. Ushbu yechimlar ta’lim jarayonini samarali tashkil etishga yordam berib, o‘quvchilarning bilim darajasini oshirish hamda ta’lim sifati va natijadorligini yaxshilashga xizmat qiladi. Xulosa

Xulosa

Ta’limni tashkil etish turlari va shakllarining to‘g‘ri tanlanishi o‘quv jarayonining samaradorligiga bevosita ta’sir qiladi. An’anaviy va innovatsion ta’lim shakllarining uyg‘unligi, texnologiyalarni ta’lim jarayoniga samarali integratsiya qilish hamda o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga olish ta’lim sifatini oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, mavjud muammolarni hal qilish uchun pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish, o‘qituvchilarning malakasini oshirish va ta’lim infratuzilmasini rivojlantirish zarur. Shunday qilib, ta’lim tizimini doimiy ravishda modernizatsiya qilish va yangicha metodlarni joriy etish ta’lim samaradorligini yanada oshirishning muhim omillaridan biridir.

Foydalangan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi "Ta'lim to‘g‘risida"gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim tizimini rivojlantirish bo‘yicha davlat. dasturi" qarori. 2019-yil 29-aprel.
3. Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti. "Pedagogika asoslari". O‘quv qo‘llanma. Toshkent, 2021.
4. Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti. "Didaktika". Darslik. Toshkent, 2020.
5. Hasanboyeva O., Raxmonqulova L. "Pedagogika nazariyasi va amaliyoti". Toshkent, 2018
6. Jalolov J. "Ta'lim jarayonini tashkil etish va boshqarish". Toshkent, 2017.